

SXEDIO.85N

28.10.1931: ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΣΤΑ ΜΑΝΔΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΦΟΥ. **12** ΝΕΚΡΟΙ ΚΑΙ ΔΕΚΑΔΕΣ ΤΡΑΥΜΑΤΙΕΣ Ο ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΞΕΓΕΡΣΗΣ ΤΗΣ **21**ΗΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ ΟΠΩΣ ΑΝΑΦΕΡΤΑΙ ΣΕ ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΑ ΠΡΟΞΕΝΟΥ ΑΛΕΞΗ ΚΥΡΟΥ

Πράξεις βίας έγιναν και σε πολλά χωριά της Κύπρου, όπως τη Γιαλούσα, το Παραλίμνι, τα Μανδριά τη Βατυλή, την Πυλα και αλλού

Ιδιαίτερα στα Μανδριά στις **28** Οκτωβρίου **1931** υπήρξε ένα νέο θύμα, της εξέγερσης της **21**ης Οκτωβρίου.

Ενας νεαρός που υπέφερε από κήλη και δεν μπορούσε να περπατά, ο Μιχάηλ Σαλλούμης λογχίστηκε από άγγλο στρατιώτη και πέθανε αργότερα.

Μερικά από τα γεγονότα που έγιναν στα διάφορα χωριά της Κύπρου περιλαμβάνονται σε έκθεση του Προξένου της Ελλάδας Αλέξη Κύρου στον υπουργό Εξωτερικών Μιχαλακόπουλο στις **8.1.1932** (Γιάννη Π. Πικρού, "Ο Βενιζέλος και το Κυπριακό".

Ο Αλέξης Κύρου αναφέρει λεπτομερώς τη δολοφονία **11** Κυπρίων, μεταξύ των οποίων και μια έγκυος γυναίκα, που πληρωσαν με τη ζωή τους είτε από βασανιστήρια των Αγγλων ή από λογχισμούς είτε από πυροβολισμούς.

Στους **11** που αναφέρει ο Κύρου θα πρέπει να προστεθεί και ο Λοΐζος Λοΐζίδης από το Δίκωμο που δεν αναφέρεται στην έκθεση του Κύρου, αλλά παρατίθεται στο βιβλίο του αδελφού του Σάββα Λοΐζίδη (Ατυχη Κύπρος, Αθήνα **1980**).

Στην έκθεση του Αλέξη Κύρου αναφέρονται ακόμη σκληρά βασανιστήρια ενός παιδιού και ο βιασμός δύο τουλάχιστον γυναικών στο Πισσούρι.

Αναφέρει ο Αλέξης Κύρου:

"Ας μοι επιτραπή όπως μεταξύ διαφόρων πληροφοριών απολύτως βασικών να σταχυολογήσω τινάς παρεχούσας σαφεστέραν αντίληψιν του τρόπου καθ' ον

κατεστάλη ο άοπλος εξέγερσις των Κυπρίων.

21η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ: Μετά την πυρπόλησιν του Κυβερνείου και αφού είχεν απομακρυνθή όλον σχεδόν το πλήθος οι αστυνομικοί ετραυμάτισαν εκ των ολίγων παραμεινάντων οκτώ διά σφαιρών και δέκα πέντε διά λογχισμών. Εκ τούτων απεβίωσαν την επομένην οι Ονούφριος Κληρίδης, Γιώργος Δαλίτης και Κώστας Μίχαλος.

23Η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ: Ο Κυριάκος Ματθαίου εκ Λεμεσού εισερχόμενος εις Λευκωσίαν διά της πύλης Τριπιώτη ελογχίσθη υπό Αγγλου στρατιώτου και μεταφερθείς εις το νοσοκομείον εξέπνευσε την **10ην** νυκτερινήν. Τον παρέλαβον δύο στρατιώται και τον επέταξαν προ της θύρας του νεκροταφείου όπου τον ηύρε την επομένην, **24ην** Οκτωβρίου ο εφημέριος του νεκροταφείου όστις και επέδειξε το πτώμα προ της ταφής εις τους επιβατας αυτοκινήτου εκ Λάρνακος μεταξύ των οποίων ευρίσκεται και ο γάλλος πρόξενος κύριος **Ricard**.

Κατά την τέλεσιν εν Βαρωσίοις (Αμμοχώστου) μνημοσύνου υπέρ του πρώτου θύματος Ονουφρίου Κληρίδου οι αστυνομικοί επιτεθέντες κατά του πλήθους εφόνευσαν τους Ανδρόνικον Χρήστου και Ιωάννη Παπαϊωσήφ και ετραυμάτισαν οκτώ εξ ων εις, ο Χαράλαμπος Φυλής, εξέπνευσε την **25ην**.

24η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ: Κατά την βιαίαν σύλληψιν του Μητροπολίτου Κιτίου οι Αγγλοι στρατιώται πυροβολήσαντες "προς εκφοβισμόν" κατά του συγκεντρωθέντος πλήθους ετραυμάτισαν **8** εξ ων εξέπνευσαν αυθημερόν μεν ο Παναγιώτης Δημητρίου την δε πρωϊαν της **25ης** ο Ιωάννης Κωνσταντινίδης.

25η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ: Αγγλος αξιωματικός μεταβάς επί κεφαλής αποσπάσματος εξ **60** στρατιωτών εις το χωρίον Ακάκι της διοικήσως Λευκωσίας διέταξε τον Γεώργιον Ιωάννου να καταβιβάση την εις την Εκκλησίαν υψωμένην ελληνικήν σημαίαν και αρνηθέντος τούτου να το πράξη διέταξε ένα των στρατιωτών να τον πυροβολήση. Ο Γεώργιος Ιωάννου εξέπνευσε μετ' ολίγας στιγμάς ικετεύων τους συγχωριανούς του να σκεπάσουν τον νεκρόν του με την ιδίαν σημαίαν διά

την οποίαν απέθνησκε.

26 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ: Ο αυτός αξιωματικός επεσκέφθηκε μετά του Αποσπάσματος του το πλησιόχωρον Κάτω Ζώδια (της Διοικήσεως πάντοτε Λευκωσίας) και επηκολουθήσαντος πανικού επληγώθησαν η Ελένη θυγάτηρ του πρώην μουκτάρη Χατζή Πολυκάρπου, εις την δεξιάν ωμοπλάτην και η Μαρία Τόουλου Ζωδιάτη, εις την κοιλίαν, έγκυος δε ούσα εξέπνευσε μετά μίαν ώραν.

Εκατόν πεζοναύται έχοντες επικεφαλής λοχαγόν και τον αρχιαστυνόμον κύριον Ανουΐν μετέβησαν το μεσονύκτιον εις το χωρίον Αρσος της διοικήσεως Λεμεσού και απήτησαν παρά του ιερέως Παπαγεωργίου, όπως υπογράψη εγγύησιν **60** λιρών διά τους συγχωριανούς του αντί των καυσοξύλων άτινα έλαβον άνευ αδείας από παρακειμένου δάσους. Του ιερέως αρνηθέντος τον έσυρον ημίγυμνον εις την πλατείαν όπου και τον εκακοποίησαν προ των συγκεντρωθέντων χωρικών. Εκλέξαντες έπειτα εκ τούτων οκτώ εκ των ευρωστοτέρων τους εράβδισαν "προς παραδειγματισμόν" μέχρις αίματος και απήλθον, αφού αφήρεσαν διά της βίας ποσόν **134** λιρών.

27η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ: Εξήντα Αγγλοι στρατιώται υπό την οδηγίαν του λοχίου αστυνομικού Κώστα Πίνκερτον εισήλθον εις το χωρίον Πισσούρι της διοικήσεως Λεμεσού συνήθροισαν όλους τους άνδρας και αφού τους έδεσαν ήρχισαν να τους μαστιγώνουν διά να καταδώσουν τον καύσαντα, τον παρακείμενον τελωνειακόν σταθμόν. Επειδή δεν το επέτυχον έλαβον τον δωδεκαετή υιόν του μουκτάρη του χωρίου Ιωάννη Χατζή Χριστοδούλου, περιέζωσαν το κρανίον του διά σχοινίου και περιέστρεφαν αυτό διά δύο ξυλίνων λαβών προσδεδεμένων εις τα δύο άκρα του μέχρις ότου ενεσφηνώθη εις τας σάρκας του κρανίου εις βάθος ημισείας περίπου ίντσας διά να εξαναγκάσουν τον πατέρα του μαρτυρούντος να ομολογήση. Κατετέθη περί τούτου λεπτομερής έκθεσις εις την Μητρόπολιν Λεμεσού, ως επίσης και διά τον βιασμόν δύο γυναικών της Μαρίας Προκόπη και μιας άλλης ης εκρατήθη το όνομα μυστικών λόγω της νεαρωτάτης αυτής ηλικίας.

Οι αυτοί στρατιώται μετέβησαν ακολούθως εις το παρακείμενον χωρίον Τριμίκλινη (της διοικήσεως πάντοτε Λεμεσού) έθραυσαν την θύραν της Εκκλησίας και εισελθόντες εντός αυτής κατέρριψαν και κατεθρυμμάτισαν τον Μητροπολιτικόν θρόνον, περισυλλέξαντες δε όλα τα ιερά απήλθον. Η χωρητική επιτροπή κατέθεσε γραπτήν έκθεσιν των γεγονότων εις την Μητρόπολιν Λεμεσού και όταν η ιεροσυλία καταγγέληται υπό του εξάρχου εις τον Διοικητήν κύριον **Brawn** έδωκεν ούτος την εξής απάντησιν "αφού δεν μας θέλετε ημάς πηγαίνετε να παραπονηθήτε εις την Ελληνικήν Κυβέρνησιν".

28η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ: Τριάντα πεζοναύται μεταβάντες εις το χωρίον Μανδριά της διοικήσεως Λεμεσού προς εξαναγκασμό των χωρικών εις επιδιόρθωσιν καείσης ξυλίνης γεφύρας εσήκωσαν διά της βίας από την κλίνην του τον πυρέσσοντα εβδομηκοντούτην Ιωάννη Σαλούμην, του εφόρτωσαν βαρείαν δοκόν και τον διέταξαν να την μεταφέρει προς το μέρος της γεφύρας. Καθ' οδόν εις εξ αυτών δυσανασχετήσας διά την βραδύτητα μεθ' ης εβάδιζεν ο ασθενής πρεσβύτητος ενέπηξε την ξιφολόγχην του εις τα νώτα του Σαλούμη, όστις και εξέπνευσε μετ' ολίγας στιγμάς.

29Η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ: Την **3ην** μ.μ. κατέφθασαν εις το χωρίον Αγκαστίνα της Διοικήσεως Αμμοχώστου Άγγλοι στρατιώται οδηγούμενοι υπό Αρμενίου αστυνομικού και συναθροίσαντες τους χωρικούς εξεχώρισαν τους νεωτέρους Κώσταν Πετρήν, Θεόδωρον Ηλίαν, Μιχαήλ Φραγκέσκον και Νικόλαον Ζυμαράν ους και ήρχισαν κτυπώντες διά των υποκοπάνων των όπλων των σταματήσαντες μόνον όταν οι ατυχείς κατέπεσαν αναίσθητοι.

Παρακαλώ μόνον την υμετέραν Εξοχότητα όπως πριν ή τερματίσω την επισκόπησιν των θλιβερών εκείνων ημερών μοι επιτραπή όπως ασχοληθώ δι' ολίγων και επί ζητήματος όπερ εκ πρώτης μόνον όψεως φέρει προσωπικόν χαρακτήρα. Εννοώ την εσπευσμένην ανάκλησιν μου, ήτις ως είχον προίδει και τηλεγραφήσει (τηλεγράφημά μου από **20** Οκτωβρίου **1931**) έδωκεν εις τον **Sir Ronald Storrs**, προσπαθούντα

αγωνιωδώς να δικαιολογήση το ατύχημά του διά της απορρίψεως των ευθυνών απ' αυτού εις άλλους,- ευπρόσδεκτον και λογικοφανή αφορμήν όπως με εμφανίση ως σπεύσαντα να απομακρυνθώ της νήσου, ευθύς ως εξερράγησαν αι υπ' εμού δήθεν προκληθείσαι σκηναί.

Και είναι μεν αληθές ότι θα ήτο εις άκρον δυσχερές τόσον διά τον Κυβερνήτην της Κύπρου όσον και δι' οιονδήποτε άλλον αρμόδιον Αγγλον όπως φέρει και μίαν έστω θετικήν απόδειξιν περί της αναμίξεως μου εις τα εσωτερικά πράγματα της νήσου, πλην ίσως της τελευταίας επισκέψεως μου παρά τω Αρχιεπισκόπω, καθ' ην ενόμισα σκόπιμον όπως εξ ιδίας πρωτοβουλίας συστήσω εις την Μακαριότητα του την καταβολήν όλου αυτού του κύρους προς πρόληψιν νέων βιαιοτήτων και ταχυτάτην επάνοδον εις την ομαλότητα (τηλεγράφημα μου υπ' αριθ, 1321 της 22ας Οκτωβρίου 1931. Πλην ή έπακολουθήσασα τηλεγραφική ανάκλησις των προξενικών εκτελεστηρίων και επιδεικτική δημοσίευσις της προσβλητικής αυτής ενεργείας εις τας αγγλικάς εφημερίδας προεκάλεσαν ως εικός, σχόλια και υπονοίας εξ ων εδυσχεράνθη ίσως έτι περισσότερο ή ήδη τόσον δυσχερής θέσις της Σεβ. Κυβερνήσεως ως προς ζήτημα εις το οποίον "η πολιτική ήρχετο εις αντίθεσιν προς το αίσθημα".

Από του Οκτωβρίου 1931 η Κυπριακή υπόθεσις εξέφυγε του γραφειοκρατικού και εξ επαγγέλματος στενοκάρδου κλοιού του Colonial Office και το "κλειστόν ζήτημα" ήνοιξε κατά τρόπον, όστις παρερχομένων των πρώτων εν Λονδίνω εντυπώσεων αι οποίαι ήτο φυσικόν να υποστούν τον αντίκτυπον των εισηγήσεων του μνησικακούντος κυβερνήτου, θα προκαλέση τη μετ' ευμενείας επανεξέτασιν του.

Είναι ως εκ τούτου αποφασισμένοι οι Κύπριοι, όπως παρά πάσαν προσωρινήν δεινοπάθειαν αποφύγουν επιμελώς οιανδήποτε εκδήλωσιν ήτις θα ηδύνατο ενδεχομένως να επιβραδύνη η φυσιολογικήν εξέλιξιν της υποθέσεως των προς το τελικόν στάδιον του ανεπηρέαστου υπό των Αγγλων διακανονισμού "των του οίκου των".

Υφίσταται μόνον ο κίνδυνος μήπως τινές των εν Αγγλία εξορίστων, ευρισκόμενοι υπό το κράτος απογνώσεως και φυσικής εξάψεως, αλλά και μακράν πάσης συμβουλής, παρασυρθώσιν εις ενεργείας επιβλαβείς δι' εαυτούς και διά το ζήτημα και επικυρούσας εκ των υστέρων του χαρακτηρισμού ως αντιβρετανικού του ευγενούς αγώνος των υπέρ της επικρατήσεως των φιλελευθέρων αγγλικών παραδόσεων. Δι' ο και θα απετέλει έργον όχι μόνον φιλανθρωπίας, αλλά και προβλεπτικής πολιτικότητος ή εις πάντας τους Κυπρίους εξορίστους παροχή αδείας προς κάθοδον εις Ελλάδα".

Το μήνυμα του Κύπρου και οι λεπτομέρειες του είναι παρόμοιες με έγγραφο που δόθηκε στη δημοσιότητα στην Αθήνα από Πανελλήνια Επιτροπή που σχηματίστηκε εκεί μετά την έκρηξη των γεγονότων.